

Matej Šurc: Prevararana

Marjan Strehar je umrl v nepojasnljivih okoliščinah v petek, 25. maja 2012, na gozdni makadamski cesti, ki vodi od Mucove pečine do kmetije Marolt na območju Smolnika na ruškem Pohorju.

Izza ovinka je pripeljal črn avtomobil, močno pospešil in se mu začel hitro približevati. Marjan je s svojo srebrnosivo škodo octavia naglo zavil proti robu cestišča. Ko je kazalo, da bo zgrmel v graben potoka Lobnice, ki je zazijal na desni, je nagonsko zavrl. Tudi črno vozilo je ustavilo ... In v naslednjem hipu sta se pred njim znašla neznanca. Sedil je močan udarec v glavo in vsega je bilo konec.

Ali sta moža kar po pobočju truplo spustila v grapo do potoka Lobnica? Ali sta ga odnesla kakih sto metrov po cesti navzgor do potoka, ki prečka cesto, in ga po stezi vzdolž potoka privlekla do tolmuna v globeli?

Od tam je bilo videti Marjanovo škodo octavia kakih osemdeset metrov višje, ki je s prižganim motorjem stala na

robu cestišča. Pokojnikovo glavo sta z obrazom navzdol najbrž potopila v majhen tolmun, globok kakih trideset centimetrov.

Očitno sta se tujca prej dobro spoznala s terenom. Previdno sta oprezala naokoli. Nihče ju ni zalotil pri dejanju. No, vsaj domnevala sta tako ... Istega dne je vozilo opazil tudi gozdar in o tem obvestil bližnjo kmetijo, vendar se takrat ni nihče zganil.

Ko sta moža v črnem avtomobilu opravila svoje delo in zanj morda prejela plačilo, sta se nemudoma pobrala iz države. To je najverjetnejša rekonstrukcija dogodka.

Marjan Strehar je umrl, ker ni hotel sprejeti tega, kar so mu ponujali: ne položaja, ne denarja ... Pruvzprav se je slednje ponujalo kar samo.

Pohorski gozdovi so skrivali orjaške dragocenosti in prišli so kupci, ki so zanje plačevali milijone, na desetine milijonov nemških mark. Prinašali so gotovino in celo zlato. A Marjan v svoj žep ni dal niti marke, niti grama zlata.

Temna plat osamosvojitve

DRAGICA KORADE

Odlomek, ki ga objavljamo iz še čisto sveže knjige, ki so jo predstavili minuli četrtek v ljubljanskem Kinu Šiška, nosi naslov O majorju Teritorialne obrambe, ki je preveč vedel. Ker je preveč vedel, je moral umreti. To je samo drobec iz knjige Prevarana Slovenija, ki jo je novinar in publicist Matej Šurc podnaslovil še takole: Domoljubje, zapisano z ničlami. Temna plat slovenske osamosvojitve dobiva s to knjigo nekaj novih neprijetno konkretnih odtenkov.

Tako Šurc nadaljuje tisto raziskovalno delo, ki ga je v soavtorstvu z Blažem Zgago predstavil že v obsežni trilogiji V imenu države. Tudi v središču tokratne raziskave ostaja mati vseh afer na Slovenskem, namreč trgovina z orožjem. Skozi knjigo, ki jo posveča 25-letnici slovenske osamosvojitve, niza presenetljive podrobnosti, o katerih doslej nismo vedeli skoraj nič. Tudi ta projekt pušča odprt. Sam namreč pravi, da osupljive podrobnosti, do katerih se je dokopal skozi večletno raziskovalno delo, kar kličejo po nadaljnjem raziskovanju.

Matej Šurc je med pisanjem preučil več kot 10.000 večinoma zaupnih dokumentov (ki jim je bila na zahtevo Informacijske pooblaščenke umaknjena oznaka tajnosti). Pogovarjal se je z več kot stotimi ljudmi: od nekdanjih najvišjih politikov, generalov, ministrov do neposrednih udeležencev prelomnih dogodkov. Ampak kruta dejstva, ki jih tako razkriva, niso vse. Avtor te resnične, na trenutke prav zabavne zgodbe iz naše polpretekle zgodovine namreč spretno prepleta z deli slovenskih klasikov, kot so Butalci Frana Milčinskega, Levstikov Martin Kr-

pan, Jurčičeva Kozlovska sodba v Višnji Gori in številni drugi.

Delo Mateja Šurca je napisano prepričljivo, pravi znanstveni svetnik na Inštitutu za novojšo zgodovino dr. Zdenko Čepič. Zagotovilo za to so viri, ki jih je uporabljal, vključno s tako imenovanimi ustnimi, ki jih je pridobil na "novinarski" način, torej z intervjuji oziroma pogovori s tistimi, ki so kaj vedeli o prodajanju orožja. S svojim delom je dal Šurc po Čepičevih besedah slovenskemu osamosvajanju nekoliko drugačno podobo, pri čemer pomena celotnega procesa osamosvojitve in tistega njenega dela, ki je dobilo (neposrečeno) ime desetdnevna vojna, nič ne zmanjša. "Dá mu le novo razsežnost in nove poudarke, pa tudi osebe, ki so nastopale v celotnem procesu osamosvajanja in obrambe osamosvojenе Slovenije pred jugoslovansko vojsko, so dobile drugačno podobo. Najbrž realnejšo."

Podobno stališče zagovarja tudi druga recenzentka, dr. Spomenka Hribar. Po njenih besedah osamosvojitve in trgovine z orožjem ni mogoče ločiti. Nujno pa ju je razločiti: osamosvojitve je velik dogodek v naši zgodovini, s katerim smo dobili lastno državo, orožarska trgovina pa je zavrženo dejanje, ki bi moralo dobiti sodni epilog. "Ker tega ni, pa vsaj točno, pošteno analizo in moralno obsodbo - za zgodovino! Zato je tako pomembno, da je avtor Matej Šurc postavil soodvisnost, sestavil obe dogajanji v eno: našo osamosvojitveno zgodbo, ki ima v svoji sredi črno luknjo moralne zavrženosti orožarske afere! Pokvarjenim osamosvojiteljem nič ne pomaga zaklinjanje na domoljubje! Domoljubje so izenačili ali celo zamenjali s koristoljubjem." •

Slovenija

Bil je čist, javno pa je grajal tiste, ki so to počeli.

Koga je s tem tako strašansko zmotil, da je moral umreti?

Že julija 1991 je skoraj polovico Hrvaške zajel grozovit vojni metež. Zdelo se je, da je Jugoslovanska armada nanjo stresla vso jezo, ki je ni mogla izraziti v Sloveniji. Hrvaški branilci so se znašli v hudi stiski, nepripravljeni na obrambo in skoraj brez orožja. "Ponujali so gotovino, radijske postaje avstrijskega izvora, kolte ... Spomnim se, da so za minometne ceni ponudili zlato," je govoril Marjan Strehar, ki pa ni, kot je zadržal, nikoli ničesar dal ali prodal brez dovoljenja nadrejenih. Prav tako ni ničesar vzel. Med nebrzdano prodajo ložniškega orožja, ki se je zavlekla vse do poznega novembra, da bi o Pohorju pogosto videvali Krkoviča, poveljnika brigade Moris, Ludvika Zvonarja z obrambnega ministrstva in uslužbenca vojske obveščevalne službe Vomo. Zanje je bilo pomembno, da bi o prodaji orožja ostalo čim manj dokumentov oziroma da bi se zabrisale vse sledi o gotovinskem poslovanju. Kljub temu se je ohranilo nekaj papirjev in z njimi neizpodbitnih dokazov o zasoljenih cenah prodaje orožja na Hrvaško.

Major Strehar je dolgo časa verjel, da je šlo za nesebično pomoč Slovenije napadeni Hrvaški. Šele pozneje je spoznal, da je bilo posredi predvsem brezobzirno izkoriščanje stiske sosednje države. Bil je prepričan, da so minister Janša in ljudje iz njegovega kroga na račun oderuških cen kovali vojne dobičke: "Prvič sem v to posumil, ko sem videl cenik orožja. Nekemu Hrvatju je pri nakladanju orožja iz žepa padel listek, na katerem so bile cene. Dobro se spomnim, da so morali Hrvatje za ročno bombo, ki sicer ni vredna več kot petdeset mark, plačati kar sto petdeset mark. Šestdesetmilimetrske minometne mine so prodajali po tristo mark, stodvajsetmilimetrske mine po osemsto mark, tromblonske mine po dvesto petdeset mark ... Vse to po vsaj trikrat višjih cenah od običajnih ... Nisem mogel verjeti svojim očem."

Streharjevi sodelavci so mu priznavali poveljniške sposobnosti. Zagovarjal je tudi dejstvo, da je Teritorialna obramba predhodnica Slovenske vojske, da se torej z nastankom in s kratkim delovanjem Manevrške strukture narodne zaščite ni začelo novo vojaško štetje.

Imel se je za trmastega Pohorca in tako se je na posvetu o MSNZ v Državnem svetu RS oktobra 2010 tudi predstavil. Vpričo visokih slovenskih častnikov in politikov, med njimi Janše, je dejal: "Ne Demos, ne politična stranka, ne Janez Janša, ne sveti Peter si ne more lastiti osamosvojitve. Narod je stopil skupaj in jo dosegel na tem nižjem nivoju ..."

Marjana Streharja so našli šele dan po domnevnem umoru, v soboto, 26. maja 2012.

Ljudje, dogovorimo se vendar že ...

Jesen 1991 se je Slovenija tuje armade že otrešla, Hrvaška pa se je še bila s premočnim srbskim sovražnikom.

V tistem obdobju se slovenski in hrvaški politiki niso srečevali prav pogosto, le tu in tam, če je bilo to nujno potrebno. Nekdanji član Predsedstva Republike Slovenije Ciril Zlobec si v spomin priključuje enega od tedanjih hrvaško-slovenskih sestankov. Na Brdu pri Kranju so bili, natančnega datuma se sicer ne spomni, pravi pa, da je bilo nekje jeseni 1991.

"Tam je bil Tuđman, pa Davorin Rudolf je bil, mislim, takrat zunanji minister. O precej stvarih smo se pogovarjali, nekatera vprašanja so ostala nerešena. Na vztrajanje predsednika Kučana smo govorili tudi o meji med državama, vendar se je začelo zatikati ... Takrat je Tuđman ponudil razumno rešitev za Piranski zaliv, in sicer v zameno za orožje, toda Janša je ponudbi nasprotoval. Dobro se spomnim obupanega hrvaškega predsednika in njegovih besed po sestanku: Pa ljudi, dajmo se več dogovoriti, jer šta da kažem svome narodu ..." (Ljudje, dogovorimo se vendar že, kajti kaj naj sicer rečem svojemu narodu ...)

Vprašanje Piranskega zaliva in slovensko-hrvaške meje še vedno ni rešeno.

(Odlomek iz pogovora avtorja knjige Prevarana Slovenija Mateja Šurca s pesnikom in nekdanjim politikom Cirilom Zlobcem, Ljubljana, 6. junij 2014.)

Lisica varuje kokoši, tajna služba pa dokumente

Slovenski nacionalist Zmagaj Jelinčič je 4. avgusta 1993 na novinarsko vprašanje, ali so Janša, Brejc in Bavčar prodajali orožje za svoj žep ali za svoja ministrstva, odgovoril: "Če bi ga prodali za žep ministrstev, bi bilo to kje zabeleženo."

Jelinčič se je v intervjuju za mariborski 7D še enkrat obregnil obnje, češ da se je "trojica skupaj ukvarjala s prodajo orožja, nato pa si je fevde razdelila".

S tem si je nakopal Janševo in Brejčevo tožbo zaradi razžalitve dobrega imena in časti.

Po večletnem pravdanju je bil junija 1999 obsojen na plačilo denarne odškodnine: sodišče je ugotovilo, da sta tožnika utrpela "duševne bolečine" in Brejcu je moral izplačati osemsto tisoč tolarjev, Janši pa sedemsto tisoč.

"Trpljenje" je bilo očitno še hujše, kajti v pritožbi sta Brejc in Janša zahtevala najmanj dva milijona tolarjev odškodnine za vsakega. Toda Višje sodišče v Ljubljani je marca 2001 njuno pritožbo zavrnilo.

Miha Brejc je doktoriral na temo: Organiziranje neproizvodnih dejavnosti v razmerah socialističnega samoupravljanja, kar sicer ni nič slabega. Tudi Jože Zagožen je spisal doktorsko disertacijo o samoupravljanju. In še marsikdo drug, ki je potem v devetdesetih letih, ko je zapihal nov političen vetrič, začel napadati "sile kontinuitete".

Novembra 1990 se je Brejc zavihel na čelo Službe državne varnosti (SDV), nekdanje UDBE, ki se je poldrugi mesec pred oboroženimi spopadi z JA preimenovala v Varnostno-informativno službo (VIS).

Ne glede na to, da se na obveščevalno dejavnost ni spoznal, se je resno in temeljito lotil njene reorganizacije. S hitrimi potezami je "čistil" pripadnike prejšnjega sistema, odslovil je kakih dvesto pripadnikov nekdanje SDV. Iz represivne "železne pesti" za obrambo režima je hotel narediti sodobno informativno službo s poudarkom na obveščevalni komponenti.

Poglavitno vprašanje glede obveščevalne dejavnosti je, ali dejansko deluje za zaščito države – ali pa zgolj v njenem imenu za druge interese.

Parlamentarni nadzor nad civilno in vojaško tajno službo je bil v prvem obdobju po razglasitvi slovenske samostojnosti precej šibak, največ zlorab pa je bilo mogočih v protiobveščevalni dejavnosti VIS, ki je preprečevala odtekanje informacij. Služba je namreč pod krinko spremljanja tujih vohunov in zaščite nacionalnih interesov zasledovala tudi posameznike, ki so bili zanimivi zaradi političnih ali čisto zasebnih koristi. Resda so uslužbenci VIS "varnostno zanimivim osebam" prisluškovali le z dovoljenjem sodišča, vendar so v prisluhe ujeli še druge, ki so uporabljali ozvočne telefone.

Brejc se je v vlogi direktorja nenehno gibal na robu zakonitosti in se otepal očitkov o nepravilnem delovanju VIS, o nezakonitem prisluškovanju ...

VIS je marca 1992 ugotovil, da je bilo v začetku leta 1990 uničenega veliko dokumentarnega gradiva SDV, ki je zajemalo anarholiberalizem, klerikalizem, meščansko desnico, politično emigracijo, zdomce, politični kriminal. Pogrešana je bila četrtnina arhiva nekdanje službe, po ocenah notranjega ministra Bavčarja je izginilo od sedemnajst do osemnajst tisoč osebnih dosjejev.

Na parlamentarnih volitvah decembra 1992 je v konkurenci več kot dveh ducatov strank krepko zmagala Liberalno demokratska stranka (LDS) pod vodstvom Janeza Drnovška. Januarja 1993 je sestavil močno vladno koalicijo štirih raznorodnih strank. Med prvimi ukrepi je bil ta, da je Varnostno-informativno službo iztrgal iz objema ministrstva za notranje zadeve in jo postavil neposredno pod vladni nadzor. Po novem zakonu je VIS postala vladna služba, direktorja in njegovega

namestnika je imenoval premier.

Kazalo je, da se bo Brejc tudi v novih okoliščinah obdržal na položaju direktorja VIS, a že februarja 1993 ga je Drnovšek zamenjal s svojim tesnim sodelavcem in zasavskim rojakom, nekdanjim ministrom za turizem in gostinstvo Janezom Siršetom.

Najverjetneje je moral Brejc oditi tudi zaradi pisma namestnika VIS Romana Jegliča premierju Drnovšku, v katerem so bile navedene številne nepravilnosti v delovanju službe, predvsem pa ocene, da je bila ta med Brejčevim vodenjem zlorabljen za doseganje političnih ciljev.

Sledil je presenetljiv zasuk. Miha Brejc je 23. aprila 1993 v parlament – kar v dveh kovčkih – prinesel dokumente VIS. Pojasnil je, da pravzaprav sploh

še ni bil formalno razrešen z mesta direktorja službe in da novemu direktorju VIS ne zaupa. Komisija državnega zbora za nadzor nad delom varnostnih in obveščevalnih služb pod vodstvom nekdanjega predsednika skupščine Franceta Bučarja je prejela kakih tisoč petsto strani dokumentov, o nepravilnostih v igralnicah HIT Nova Gorica in Casino Portorož.

Mesec dni pozneje je tudi Bučarjeva parlamentarna komisija obravnavala Jegličevo pismo. Takrat so se soočili Bavčar, Brejc, Jeglič in Sirše. Toda največ so govorili o telefonskem prisluškovanju šefu volilnega štaba LDS Petru Riglu in o nekdanjem Drnovškovem varnostniku Antonu Koščaku.

Rigl je bil tesen Drnovškov prijatelj in zaupnik. Ko je bil zaposlen v podjetju Smelt, so ga zalotili pri tihotapljenju orožja in ga odpustili. Koščaka pa so pri trgovanju z orožjem med vojno v Bosni in Hercegovini celo aretirali, a so ga po Drnovškovem posredovanju izpustili.

Rigl in Koščak sta torej poznanstvo s predsednikom vlade izrabljala za nezakonite posle in osebno okoriščanje. Brejc in Bavčar pa sta njune lopovščine spretno obrnila zoper aktualnega predsednika vlade. Sumov o nezakonitem delovanju VIS in preprodaji orožja, s katerimi sta se dejansko ukvarjali ministrstvu za obrambo in notranje zadeve, pa na tistem sestanku parlamentarne komisije bojda sploh niso omenili.

To, kar je brbotalo od konca leta 1992, spomladi 1993 pa doseglo vrelišče, je znano kot afera VIS-HIT. Liberalci in levičarji so pričakovali, da bodo nove oblasti počistile neprijetno Brejčevo zapuščino v tajni službi. Desničarji in konservativci pa so se na vso moč trudili dokazati, da sicer cvetoče igralniško podjetje HIT – hoteli, igralnice, turizem – ni nič drugega kot leglo korupcije, divjega lastninjenja in utaje davkov, v katerem stara partijska nomenklatura pere denar, kapital pa odteka v tujino.

Nekaj več uspeha v aferi VIS-HIT so poželi tisti, ki so preiskovali novogoriško podjetje. Po kopici kazenskih ovad, ducatu obtožnic in več let trajajočih sodnih postopkih sta na koncu za rešetkami pristala njegova vodilna moža. Vlada je ustavila nadaljnji razvoj podjetja, igralništvo na Goriškem in Obali je zamrlo.

Holbrooke: "Ne bom več prišel, če mi bo ta pizdun še sral po glavi"

Po genocidu v Srebrenici je prekipevalo tudi ameriškemu predsedniku Billu Clintonu. Na Balkan je poslal močno orožje, vrhunskega diplomata Richarda Holbrooka, zavezniška, večinoma ameriška letala pa so še srditeje tolkla pa vojski bosanskih Srbov.

Sredi septembra 1995 se je Clintonov odposlanec spet ustavil v Beogradu.

"Če že moram ravnati v rokavicah, bodo te kvečjemu boksarske," se je režal novinarjem, preden je vstopil v palačo srbskega predsednika Miloševića.

Založba: Sanje
Leto izida: 2016
Št. strani: 488
Vezava: gibka
Cena: 18,95 evra
Naročila: 01 514 16 29
www.sanjepublishing.com

Pred stavbo v Pionirskem parku je bilo opaziti tudi džip poveljnika vojske bosanskih Srbov, generala Ratka Mladića.

Slabo uro kasneje je Richard Holbrooke – ves rdeč v obraz – s hitrimi koraki zapuščal prizorišče.

"Ste govorili tudi z Mladićem?"

"Ne!"

"Bil pa je tam, mar ne?"

Ameriški diplomat se je jezen obrnil in z resnim glasom zagrnel: "Miloševiću sem rekel, da ne bom več prišel, če mi bo ta pizdun še sral po glavi!"

V prihodnjih tednih je Holbrooke prisilil Miloševića, ki je reševal le še svojo kožo, da se je pogajal v imenu vseh Srbov, tudi prečanskih, zlasti tistih iz Bosne.

Američani so voditelje sprtih balkanskih "plemen" – prišla sta tudi bosansko-hercegovski predsednik Izetbegović in hrvaški Tuđman – zaprli v letalsko oporišče Dayton v Ohio, dokler niso našli skupne formule za končanje vojne in za ozemeljsko razmejitev Bosne in Hercegovine.

Trije voditelji so 14. decembra 1995 v Parizu podpisali mirovni sporazum.

Tako se je rodila daytonska Bosna in Hercegovina, politična tvorba okrugla pa na čošak, kot rečejo domačini. Dolgoletno obleganje je ubilo duh olimpijskega Sarajeva, vojna in izrojena politika etničnega čiščenja sta opravili svoje. Država, ki so jo strpali v daytonski prisilni jopič, še naprej umira, živi so le nacionalizmi Bošnjakov, Srbov in Hrvatov.

Slovenija se do Bosne in Hercegovine še zmeraj obnaša izkoriščevalsko. Na tisoče bosanskih delavcev je v slovenskih podjetjih iskalo možnosti za preživetje, doletela pa sta jih ponižanje in obup. Številni še vedno čakajo plačilo za svoje delo. Med razvpitimi slovenskimi tajkuni, ki so jih ogoljufali, pa najdemo tudi tiste, ki so si prve dobičke nagrabili prav na račun trgovine z orožjem. S propadlim direktorjem SCT Ivanom Zidarjem na čelu. •